

ПОЛЯРНІСТЬ РОЗДІЛОВОГО ПИТАННЯ ЯК АСПЕКТ

ПРАГМАТИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ

Геннадій Прокоф'єв (Умань, Україна)

До дискурсивних засобів модифікації комунікативного значення належать експлікатори іллокутивної сили, такі, як перформативні висловлення, наприклад, “I ask you, I tell you, I warn you, I beg you, let me stress, I repeat”; фрази, що привертають увагу до думки співрозмовника, наприклад, “you know, as you know, as you say”; підсилюючі зв'язуючі елементи, наприклад, “besides, furthermore, (and) what is more”; зв'язуючі елементи, які знижують категоричність оцінки, такі, як “by the way, incidentally, while I think of it, that reminds me”.

Розділове питання, яке можна розглядати як один з таких засобів, яскраво свідчить про відносність розподілу мовних засобів модифікації комунікативного значення на рівні. Його прагматичне значення створюється у безпосередній взаємодії інтонаційних, формальних, семантичних та дискурсивних ознак висловлення.

У плані структури розділове питання складається з двох частин, перша з яких є стверджувальним, заперечним або спонукальним реченням. Друга частина розділового питання є скороченим загальним питанням до змісту його першої частини. Вважається, що цей тип питань є особливістю англійської мови, оскільки у будь-якій іншій мові не відбувається редукції загального питання до двохкомпонентної структури “допоміжне дієслово + займенник”. У більшості індоєвропейських мов аналогом системи розділових питань в англійській мові є єдина універсальна фраза на кшталт української “..., чи не так?” або російської “...не так ли?” Окремо слід підкреслити високу частотність вживання розділових питань носіями англійської мови.

Існує чотири типи розділових питань залежно від характеру полярності та логічно можливих її комбінацій в обох частинах розділового питання:

I тип – питання змінної полярності, перша частина якого не містить лексичного або предикатного заперечення, а друга має заперечну форму, наприклад, “You know English, don’t you?”.

II тип – питання змінної полярності, перша частина якого містить лексичне або предикатне заперечення, а друга – ні, наприклад, “You don’t know English, do you?”.

III тип – питання незмінної позитивної полярності, обидві частини якого не містять заперечення будь-якого типу, наприклад, “You know English, do you?”.

IV тип – питання незмінної негативної полярності, обидві частини якого містять заперечення, наприклад, “You don’t know English, don’t you?”.

Для всіх названих вище типів характерними є такі семантичні ознаки, як полісемія та нестабільність значення. Базовим комунікативним значенням всіх різновидів розділового питання слід вважати запит про відповідність пропозиції дійсному стану справ (для стверджувальних речень) та запит щодо підтвердження наміру здійснити справу (для спонукальних речень). Потенційні можливості модифікації основного прагматичного значення можуть бути продемонстровані на прикладах, запропонованих лінгвістами-носіями мови при аналізі розділових питань.

Реймонд Мерфі вважає, що значення розділового питання залежить від інтонаційного контуру його другої частини [4, с. 104]. Якщо вживається спадна інтонація, то автор висловлення просто очікує на згоду адресата з його змістом, наприклад, “Don’t be late, ↓ will you?”. Висхідна інтонація свідчить про запит інформації, наприклад, “Let’s go out for a walk, ↑ shall we?”. Якщо у першому з наведених прикладів адресат не має можливості відповісти “ні”, то у прикладі автор висловлення залишає за ним це право. В цілому ж приклади, які наводить Реймонд Мерфі, не виходять за межі базового комунікативного значення розділового питання.

На думку Луїса Елекзендера, широке вживання різних варіантів розділових питань є однією з основних рис сучасної розмовної англійської мови. Він говорить, що цей тип питання завдячує своєю багатозначністю

формальним та просодичним характеристикам. Висхідна інтонація другої частини питання змінної полярності пов'язується з вираженням зацікавленості та пошуком інформації, спадну інтонацію автор відносить до запиту щодо підтвердження висловленого. При незмінній позитивній полярності спадна інтонація другої частини свідчить про негативні емоції [2, с. 258], наприклад, “You sold that lovely bracelet, ↓ did you?”.

У розділових питаннях з першою частиною в наказовому способі реалізуються такі комунікативні значення, як вираження нетерпіння, схвалення, підтримки; іноді вони вживаються з метою зробити прохання більш ввічливим, наприклад, “Post this letter for me, could/would you?”. Що ж стосується значення питання незмінної негативної полярності, то автор вважає його найменш типовим і пов'язує з вираженням агресивності, наприклад, “So he won't pay these bills, won't he? We'll see about that”. [2, с. 257].

Джефрі Ліч та Іан Свартвік пов'язують обидва типи інтонації другої частини розділового питання змінної полярності з запитом про підтвердження, зазначаючи, що спадна інтонація, на відміну від висхідної, свідчить про формальний характер запиту. Щодо питань незмінної позитивної полярності, то, на думку авторів, вони використовуються з метою зробити висновок, іноді з саркастичним підтекстом [1, с. 95-96], наприклад, “So you call that hard work, ↑ do you?”.

Лорі Карлсон відмічає той факт, що розділові питання незмінної позитивної полярності вживаються безвідносно до вираження певних почуттів, а, скоріше, як припущення щодо відповідності змісту першої частини питання дійсному стану справ [3, с. 132]. І лише у деяких випадках вони піддаються саркастичному переосмисленню. Автор посилається на думку великої кількості інформантів, згідно якої питання незмінної негативної полярності не може використовуватись як запит інформації і має бути віднесено до сфери емоційного мовлення, наприклад, “So writers won't accept suggestions, won't they? Well, then we won't publish them”. На думку Лорі Карлсон, цей приклад описує почуття презирства.

Отже, основною функцією розділового питання є його модифікуючий вплив на мовленнєвий акт, який закладений у самій його контрастивній структурі. Реальний комунікативний зміст висловлення визначається його семантикою та широким прагматичним контекстом. Спільним базовим прагматичним значенням для всіх типів розділових питань є запит інформації, різновидом якого можна вважати запит про підтвердження думки чи існування наміру. Єдиним варіантом розділового питання, яке, як вважають більшість дослідників, не використовується у типовій комунікативній ситуації запиту інформації, є питання незмінної негативної полярності. За цим структурним типом закріплені значення вираження агресивності, незадоволення, іронічної негативної оцінки.

Типологізувати інші небазові, модифіковані значення в якості ознак розділового питання як мовної структури уявляється неможливим і недоцільним, оскільки вони реалізуються у певному екстралінгвістичному контексті і завжди мають "немарковані" омонімічні парні форми, які, по-перше, в аналогічному контексті виражають типове базове значення - запит інформації і, по-друге, використовуються носіями мови зі значно вищою частотністю.

Список літератури

1. Лич Д. Свартвик Я. Коммуникативная грамматика английского языка. На англ. яз. М.: Просвещение, 1983. 304 с.
2. Alexander L.G. Longman English Grammar. N.Y.: Longman, 1998. 374 p.
3. Carlson L. Dialogue Games: An Approach to Discourse Analysis. Dordrecht: Reidel, 1983. 317 p.
4. Murphy R. English Grammar in Use. Cambridge: Cambridge University Press. 2001. 359 p.